

het kwaad in dit moeitevol leven

dr. W. G. de Vries

Voorzitter, geachte vergadering,
De titel van mijn toespraak is ontleend aan zondag 9 van de Heidelbergse Catechismus, waarin beleden wordt dat God als Vader alle kwaad, dat Hij mij in dit moeitevol leven toedeelt, doet meewerken ten goede. Onder 'kwaad' wordt dan het lijden van deze tijd verstaan: ziekte, eenzaamheid, psychisch gestoord zijn, lichamelijk gehandicapt zijn, verminking door ongelukken en ook diep verdriet over plotselinge of met veel lijden gepaard gaande sterfgevallen.

Deelt God ons dit toe? Deelt Hij, die in eigen Persoon liefde is, leed en pijn uit? Veroorzaakt Hij oorlogen en hongersnoden? Wie beelden heeft gezien van uitgemergelde en stervende kinderen in hongergebieden, moet wel een hart van steen hebben om het niet moeilijk te hebben met het kwellende probleem van Gods leiding in een wereld vol ellende. En dan zwijg ik nog maar over de miljoenen joden die in concentratiekampen zijn omgekomen. Sinds Auschwitz zeggen velen niet meer in God te kunnen geloven.¹⁾

Een scherp gesteld probleem

Men is in deze tijd niet bang voor sterke woorden. Zo merkte de hoogtezondominee H. A. Visser op dat wie met een beroep op zondag 10 Gods kastijdende hand als een Vaderhand belijdt, toch moeilijk vol kan houden dat iemand jeugdanker aandoen nog iets met vaderschap te maken kan hebben. Hij waagde dit het werk van een sadist te noemen. Om God voor een dergelijke kwalificatie te behoeden was dan ook zijn stelling: God vind het ook erg en kan er niets aan doen. Hoe men het ech-

ter ook keert of wendt, wij krijgen allemaal met dit probleem te maken. Zal een predikant die aan ouders de boodschap moet brengen dat hun kleuter door een auto vermorzeld is, hun zeggen: dat heeft God zo gewild? Zo zouden er heel wat vragen zijn te stellen die allemaal samenhangen met het probleem van het 'Godsbestuur' waar Psalm 73 al over spreekt.

Vandaar dat er een toenemend aantal theologen is dat zegt: God lijdt ook aan deze problemen en daarom is Hij de bron van ons mede-lijden.²⁾ Men wil dan ook af van wat men noemt de *theocratische* Godsvoorstelling: het geloof dat God Koning over alles is en niet alleen het goede, maar ook het kwade toedeelt. Dit geloof, voorzover het in de bijbel voorkomt, zou een 'inluipsel' zijn uit heidense omgeving. Men wil

daarom een zogenaamde *evangelische* Godsbeschouwing voorstaan. Dat is over een God die met ons meelijdt en met ons meeweent, met Wie we samen tot sterven en tot opstanding komen.³⁾

Ook wie de Schriftkritiek in dergelijke gedachten afwijst (heidense insluipsels in de bijbel!) blijft voor het probleem gesteld: Wil en stuurt God het kwaad in dit moeitevol leven?

Een eeuwenoud probleem

We moeten ons niet verbeelden dat pas in deze eeuw van 'medemenselijkheid' dergelijke vragen zijn opgekomen. Wonderlijk, in een tijd waarin meer mensen in de moederschoot zijn vermoord en meer mensen zijn vergast dan ooit tevoren, werpt men zich op als bestrijders van een onmenselijk Godsbeeld, omdat wij zo menselijk en hartelijk zouden zijn! Maar vòòr ons hebben ook mensen geleefd met een hart vol vragen. Ook zij hebben een oplossing gezocht voor hun kwellende problemen. Men onderscheidde bijvoorbeeld tussen *linkerhandswerk* van God en *rechterhandswerk*. Dat linkerhandswerk zou dan niet het eigenlijk werk van God zijn, maar het rechterhandswerk wel. Met zijn linkerhand zendt God oordelen, ziekten, rampen, maar eigenlijk zou dit *vreemd* aan God zijn, die met zijn rechterhand alleen maar het goede voor de zijnen zoekt.⁴⁾ Op dit standpunt had David eigenlijk moeten uitroepen, toen hij moest kiezen uit drie kwellingen en de pest koos: laat mij liever in de *linkerhand* van de Here vallen (vgl. 2 Sam. 24:13,14). Men komt op deze wijze tot een zekere 'gespletenheid' in God, tot wat Hij 'eigenlijk' wil en wat Hij 'oneigenlijk' doet. Men onttroont dus God niet als de Machtige, zoals vandaag, maar construeert wel tegenstrijdige gevoelens in God.⁵⁾

Vandaag zeggen velen dat wij in de strijd tegen ziekte en dood eigenlijk bondgenoten van God zijn en dat God ons volkomen serieus neemt als zijn 'partners'. Maar ook eeuwen geleden construeerde men een dergelijke afhankelijkheid bij God van de mensen, dat

men zei: Hij kan het niet alleen af, Hij heeft de mens als medewerker nodig.

Men zei het niet zo oneerbiedig als vandaag voor de t.v.: God heeft geen been om in deze wereld op te staan, maar men kwam wel tot de verkeerde leer van wederzijdse afhankelijkheid van God en mens.⁶⁾ Vandaag trekt men de lijnen consequent door: God heeft niet zijn hand in ziekte en lijden en dus òòk niet in wat op ons aan komt sluipen in al dit leed: de dood. Daarom mag men volgens deze leer in rouwadvertenties niet meer schrijven: 'God nam weg op zijn tijd', Want lijden en dood hebben met het *lot* en niet met *God* te maken.⁷⁾ Daarom moeten we er nooit in 'berusten'. Nee, we moeten ertegen in opstand komen. God vindt het allemaal even erg als wij en lijdt met ons mee. Ik heb maar een heel korte kenschets kunnen geven van het nieuwe denken over Gods bestuur, maar het is wel duidelijk dat daarin lijnen worden doorgetrokken die al eeuwenlang zijn aangegeven. Want we staan hier inderdaad voor een *existentieel* probleem met op de achtergrond de vraag: hoe is de verhouding tussen Gods bestuur en onze verantwoordelijkheid? Laten we eerlijk zijn: dat is ook een moeilijke zaak, waar iedere nieuwe generatie weer op stuit.

Ik hoorde eens van een gereformeerde arts: Dan lees je in een advertentie: 'Op zijn tijd en wijze nam de Here die en die uit dit leven weg'. En als je dan weet dat hij zich letterlijk dood gegeten en gedronken heeft door zich aan geen enkel medisch voorschrift te storen! Spreekt ook de bijbel niet van 'sterven vòòr uw tijd?' (Pred. 7:17). En dan als gevolg van eigen onbezonnen levensgedrag?

Ziekte als straf

De bijbel kent voorbeelden van ziekte en zelfs de dood als een rechtstreekse straf. Denkt u maar aan de tien plagen over Egypte (Exodus 7-11), dood en builen over de Filistijnen (1 Sam. 5) en ziekte en dood in de jonge christelijke gemeente van Korinthe (1 Kor. 11). De bijbel wijst hier op een rechtstreeks ingrijpen van God. De plagen over Egypte

te krijgen zelfs wereldpropties in Openbaring 16, waar mensen op hun tong bijten van pijn.

Tegelijk leert de bijbel dat we geen omgekeerde redenering mogen toepassen, alsof elke ziekte een uiting is van Gods straffende hand. Jezus noemt twee voorbeelden, een wrede moord op Galileërs en een ineenstortende toren, waarbij 18 mensen omkwamen, waaruit blijkt dat dit niet het gevolg is van een speciale zonde die zij gedaan hadden (Lukas 13:1-5). Uitdrukkelijk zegt Hij: deze slachtoffers waren geen grotere zondaren dan andere mensen. Ook van iemand die blind geboren is zegt Hij uitdrukkelijk dat dit niet het gevolg was van een speciale zonde (Joh. 9:3).

Tegelijk is het opmerkelijk dat in dit verband wel steeds het woord 'zonde' wordt gebruikt. Er is verband tussen ziekte en zonde. Er zou immers geen ziekte zijn, wanneer er geen zonde was. Sinds de zondeval gaat er een barst door heel de schepping. God spreekt meteen na het vallen in zonde over moeite en smart, ja over het tot stof weerkeren van de mens. En in Romeinen 5:12 lezen we

dat de dood doorgebroken is naar alle mensen, omdat zij allen gezondigd hebben. En we weten, dat in elke ziekte de dood bezig is een aanval op ons te doen. We kunnen het straf-karakter van ziekte en dood dus niet ontkennen, al mogen we niet een speciaal verband leggen tussen elke ziekte en speciale zonde. Dat zou wreed en onbijbels zijn. Toen Christus de straf van God over onze zonden droeg, heeft Hij ook onze ziekten op zich genomen en onze straffen gedragen (Jes. 53:4). Ook daar treft om het nauwe verband tussen ziekte en straf.

De leer dat God er ook niets aan kan doen en dat Hij er even passief onder te lijden heeft als wij, is dus in strijd met de doorgaande leer van de bijbel.

Psychische ziekten

Ziekten van de geest kunnen we hierbij niet uitzonderen. Alleen al niet, omdat de mens een eenheid is van lichaam en ziel. Wel is gezegd, dat psychische ziekten of het gevolg zijn van een organische afwijking in de hersenen of van eigen persoonlijke schuld,⁸⁾ maar daarmee wordt toch tekort gedaan aan de een-

Het moment van de avond . . . Koffiepauze. Waar zijn de mannen?

heid van de mens. Zou Gods straf zich tot het lichaam beperken en de geest ongemoeid laten? Nee, de bijbel geeft geen definitie van geestesziekten, evenmin trouwens als van lichamelijke ziekten. We vinden wel beschrijvingen van beide volgens de waarneming, maar daarmee is de bijbel geen medisch of psychisch handboek geworden. Er wordt gesproken over bijvoorbeeld de koorts van Petrus' schoonmoeder (Matt. 8:14) en tegelijk ook over 'een neerslachtige geest' (Spr. 18:14). In beide gevallen wordt niet over een speciale zonde van de lijder gesproken. Beide ziektegevallen liggen in het creatuurlijk vlak, want de mens is nu eenmaal een eenheid naar lichaam en geest. Zo lezen we in Spr. 17:22 'Een vrolijk hart bevordert genezing, maar een verslagen geest doet het gebeente verdorren'. Vandaag is er in medische kringen een toenemende aandacht voor de invloed die iemands geestelijke gesteldheid op zijn lichamelijke heeft. Men noemt dat deftig 'psychisch-somatisch' en heeft wetenschappelijk alle ruimte, maar de levenswijsheid van de bijbel is de wetenschap al eeuwen en eeuwen voor!

Natuurlijk is er ook neerslachtigheid vanwege concrete, onbeleden zonden. Denk maar aan Psalm 32: 'Want zolang ik zweeg kwijnde mijn gebeente weg onder mijn gemjammer de ganse dag'. Maar evenmin als dat bij lichamelijke ziekte mag - niet elke ziekte is gevolg van persoonlijke zonde - is het bij geestesziekte geoorloofd, de zaak om te keren: dus is elke depressie een bewijs van persoonlijke zonde. Lichaams- en geestesstructuur vertonen sinds de zondeval storingen en afwijkingen. Dit stemt wel tot verootmoediging, maar dan een verootmoediging die ons allemaal raakt, gezond of ziek. Dat is geen zaak van een soms ziekelijk schuldgevoel, maar van een gelovig schuldbesef.⁹⁾ Wat is er vanwege ons aller zonde in Adam veel kapot gegaan. Wat dienen we ons te verootmoedigen onder de machtige hand van God (1 Petrus 5:6). Daar gaat het over lijden en smaad en over een vuurgloed van beproeving (vgl. 4:12). Daar-

bij staat God niet als een machteloze toe te kijken, integendeel, juist in dit verband spreekt de bijbel over zijn machtige hand, die te zijner tijd ook verhoogt. Met andere woorden: de alwerkzaamheid van God wordt niet ontkend bij ziekte en druk, bij leed en vervolging. Om Gods liefde te redden wordt Hem zijn vermogen niet ontzegd, zoals moderne theologen doen.

Satan en ziekte

Toch valt over dit alles meer te zeggen. Ik wijs op Hebr. 2:14, waar satan degen genoemd wordt die macht over de dood had en door Christus ontroond is. Nu, angst voor de dood komt in allerlei ziekten op ons af. De hele medische wetenschap is toch één strijd tegen de dood die ons in ziekten bedreigt. Daarin speelt satan ook zijn lugubere rol. Ik denk aan wat Christus zegt van een vrouw die achttien jaar lang een geest van zwakheid had en verkromd was - verlamming en vergroeiing dus -: satan heeft haar die achttien jaar gebonden (Lukas 13:11 en 16). Satan teistert dus het mensen leven door ziekten. Paulus die ook leed aan een ons onbekende, pijnlijke ziekte, schrijft deze toe aan 'een engel van satan' die hem 'met vuisten' sloeg (2 Kor. 12:7). Let wel: een dienaar van Christus, gepijnigd door satan. Maar het wordt nog wonderlijker: Paulus heeft driemaal de Here - de Kuri-os, de Machtige - gebeden, dat die engel van satan van hem zou 'aflaten'. Blijkbaar ziet Paulus satan niet als een die autonoom opereert, maar in zijn boze, ziekte en verwoesting verwekkende daden, onder de macht van God en zijn Christus staat. Christus zegt dan dat zijn genade Paulus genoeg moet zijn. Maar hij houdt zijn kwaal. We constateren hier iets dergelijks als ons in het boek Job wordt geopenbaard. Satan mag Job alles afnemen, hem zelfs met boze zweren slaan, maar hij blijft daarmee in de hand van God.

Satan werkt dus in ziekten die je kunt registreren, ziekten die lichamelijke en geestelijke gevolgen hebben. Vandaar dat Petrus het werk van Christus aldus

kan samenvatten: 'Hij is rondgegaan, weldoende en genezende allen, die door de duivel overweldigd waren' (Hand. 10:38). In ziekten, ook geestesziekten - denk aan de vele bezetenen en de maanzieke knaap - komen wij in aanraking met het geweld van de duivel. Satan heet in 2 Kor. 4:4 zelfs 'de god dezer eeuw'. Dat er ziekten zijn - lichamenlijk en geestelijk - hangt samen met het karakter van deze bedeling, de tijd waarin wij leven. Dat is blijkbaar ook na Christus' sterven en opstanding niet veranderd. Satan is nog steeds bezig Gods goede schepping te verstoren. Hij heet niet voor niets 'de mensenmoorder van den beginne' Hij is uit op dood en verderf. De dood is wegens onze zonden de wereld binnengebroken met alle ziekten die eraan verbonden zijn. En die dood is verder getrokken zonder ergens halt te houden. Ja, nog erger, God als Rechter 'liet die moordenaar-van-allen op zijn rug zitten. . . de dood was nu zijn knècht geworden, en die mensenmoordenaar zijn wettig benoemde beul'.¹⁰⁾

Daarom moeten we, als ik het zo mag zeggen, steeds met twee woorden spre-

ken als het gaat over alle ellende in deze wereld, over ongelukken, kwellende ziekten, massamoorden en de verschrikkelijke ontwrichting van de eens zo goede aarde.

We mogen en moeten zeggen: zie satan eens tekeer gaan. Daarom moeten we ook met twee woorden spreken, als het gaat over de schokkende voorbeelden die ik in het begin noemde. Een kleuter die door een auto wordt vermorzeld - satans werk. Millioenen joden die uitgemeord zijn - satans werk. Een mens die door onmatigheid voor zijn tijd sterft - satans werk. Hij verwoest Gods schone schepping en hij maakt Gods schepselen kapot.

Maar nu verder. Is dat mijn enige en mijn laatste woord? Als satan op de rug van de dood zit, moet ik dan bij een sterfgeval zeggen: door satan uit dit leven weggenomen? Mag ik dan niet meer zeggen: door God uit dit leven weggenomen? Is aan satan het laatste woord en de laatste daad?

Let dan op Paulus, die Christus als Héér aanriep, toen hij onder de knoet van satan doorging. Ja, let dan op Christus' ei-

Nog meer koffie, daar zijn enkele mannenbroeders

gen woord: Hoe kan iemand het huis van de sterke binnengaan en zijn huisraad roven, als hij niet eerst die sterke heeft gebonden? (Matt. 12:29). Tenslotte is satan een gebonden satan. Daarom moeten wij met 'twee woorden' spreken, omdat het laatste woord niet aan de boze is, maar aan Hem die ons verlost van de boze. Daarom aan Hem ook de laatste daad: Hij hanteert de sleutels van de dood en van het dodenrijk (Openb. 1:18). Hij beschikt als Heer over de dood.

Voor ons besef wordt het er niet gemakkelijker op, als we dit met ons verstand en met onze logica willen rijmen. Maar zo is wel de leer van de Schrift, het woord van Gods wijsheid, die ons verstand te boven gaat.

Eigenlijk komt het alles als in een brandpunt samen bij Christus' kruis. Het ergste van zijn lijden typeert Hij als 'het uur en de macht van de duisternis' (Luk. 22:53). Satan grijpt z'n kans en ontplooit zijn macht. En zijn vervolgers noemt Christus kinderen van de duivel, die de werken van 'hun vader' doen (Joh. 8:41,44). En er gaat geen woord af. Maar tegelijk - en dat is ons 'tweede' en laatste woord - Mòest de Christus dit niet lijden om in zijn heerlijkheid in te gaan? (Luk. 24:26). Er zit een goddelijk moeten achter. Ja, toen begon Hij bij Mozes en de profeten en legde uit, wat in de Schriften op Hem betrekking had. De Schriften!

We kunnen over ziekte en dood, rampen en vervolgingen niet spreken los van de Schriften. Het uur van de duisternis was ook het uur van het Licht. Van dit licht: God heeft zijn eigen Zoon niet gespaard, maar voor ons allen overgegeven (Rom. 8:32). God en niet satan heeft het laatste woord en de eeuwige macht.

Daarom gaat er van de moderne theologie ook geen enkele troost uit. Wie kan zieken en vervolgdten troosten met opmerkingen als: God kan er ook niets aan doen, en lijdt met jullie mee? Kan een machteloze God ons troosten?

Nee, we hebben geen glatte theorie.

Daarvoor stijgen er teveel 'waaroms' uit de psalmen omhoog en vandaag nog uit mensenharten. Wij kunnen alle raadsels van het leven niet verklaren. En het hoeft ook niet.

De bijbel spreekt, juist als het gaat over God die Christus voor ons allen overgegeven heeft, over het lijden van de tegenwoordige tijd. Over een zuchten van heel de schepping, een zuchten ook van de kinderen van God. Wie ziek is, maar ook wie gezond is, erkent dat de schepping aan de vruchteloosheid onderworpen is. Niet door vrije keuze - dan krijgen mensen de schuld. Ook niet door een duistere macht - dan krijgt satan teveel eer. Maar om de wil van God zelf, die haar daaraan onderworpen heeft (Rom. 8:20).

En op allerlei wijze komen we in het dagelijkse leven met die vruchteloosheid, voor het oog zelfs zinneloosheid, in aanraking. Maar dit maakt niet wanhopig. Want in één adem gaat het door: echter in hoop! De schepping wordt bevrijd. Christus en de apostelen hebben in genezingswonderen en dodenopwekkingen de eerste signalen en tekenen daarvan al opgericht. Maar wie genezen werden, zijn toch weer ziek geworden.

En wie uit de dood opstonden zijn later toch weer in het graf gelegd. Het gaf maar tijdelijk soulaas. Daarom spreekt de bijbel van een zuchten in barensnood - hoop op het nieuwe leven komt erin mee. De verlossing van ons lichaam is op komst: van je ledematen en van je geest. Nu kan satan - onder Gods toelating - daarin nog woeden, maar wij weten dat de dood aan het eind en het leven met zijn moeiten ons niet kan scheiden van de liefde van God.

Ik denk aan het fiere woord van de jonge kerk in Jeruzalem. Wat zag zij? Herodes en Pilatus, Israël en de heidenen die tegen haar tehoop liepen. met welk doel? Om te vervolgen, te martelen en te doden. Maar wat zegt deze kerk? 'Om te doen al wat uw hand en uw raad te voren bepaald had, dat geschieden zou!' (Hand. 4:28).

In dat licht mogen ook wij vandaag

schokkende en zelfs verbijsterende feiten plaatsen. Satan gaat rond met grote grimmigheid, want zijn dagen zijn geteld. Maar Christus heeft overwonnen. En ook de laatste vijand - de dood met de satan op zijn rug - kan alleen maar doen wat Gods hand en raad te voren bepaald hebben. Ook in de schijnbaar onbeduidendste dingen: geen mus valt ter aarde zonder onze Vader en de haren van ons hoofd zijn alle geteld (Matt. 10:30). Onder ons zijn eeuwige armen.

Ziekten en demonen

Nogmaals: daarmee zijn onze problemen niet goedkoop opgelost. Geloofszekerheid is geen logische zekerheid. Maar het geloof wil steeds leren uit en door Gods openbaring. Dat geldt ook van vragen die betrekking hebben op bezetenheid en de rol van demonen daarbij. In Jezus' tijd leek het te wemelen van bezetenen. Maar bent u er wel ooit een tegengekomen? Boze geesten werden eenmaal uitgeworpen, moeten ook wij aan duiveluitbanning doen? Zijn psychisch gestoorden ook bezeten? We hebben gezien welke rol satan bij ziekten speelt. Hoe zit dat bij demonen? Wel, het woord demon slaat op een boze geest, die in dienst van satan de mensen kwelt. Kwelt door ziekten, zoals de door ons al vermelde vrouw, die achttien jaar letterlijk 'een geest van zwakheid' had. Als trawant van satan verlamde hij dus deze vrouw. Dat bevestigt de rol die satan in ziekten speelt. Zo'n boze geest kan stomheid veroorzaken (Mark. 9:17), doofheid (Matt. 9:33), zwakheid (Luk. 13:11). We hoeven dus bij 'bezetenheid' niet meteen te denken aan toverachtige zaken, maar er vallen ook 'normale' ziekten onder, als men ziekte tenminste normaal kan noemen. Genezing van ziekten en uitdrijving van demonen zijn niet absoluut van elkaar gescheiden. Demonen verstoren Gods goede schepping en tasten mensen aan, in dienst van hun duistere leider.

Zieken worden dan ook in Lukas 6:18 aangeduid als mensen die gekweld werden door onreine geesten. De lasten

waaronder ons mensenleven gebukt kan gaan is het werk van demonen. Wel is er verschil tussen mensen die door hen gehinderd of gekweld worden - lichamenlijk of geestelijk: de maanzieke knaap - en die er helemaal door bezet worden, zoals de bezetene in het land der Gadarenen. Terecht is gezegd: niet iedere geplaagde is een ingenomen vesting.¹¹⁾

Beperken we ons tot hen die helemaal door boze geesten zijn 'bezet', dan dienen we o.i. ook de heilshistorie in rekening te brengen. Toen Gods Zoon op aarde kwam verveelvoudigde satan zijn duister geweld. Paulus zegt in 1 Kor. 10 dat de dienst van de afgoden de dienst van boze geesten is. Het is demonisch geweld dat mensen tot afgoderij en bijgeloof brengt. Zo gauw Christus dan ook een eerste stap buiten Israël zet, in het heidenland van de Gadarenen komt hij in de bezetene te staan tegenover tegenover een legioen boze geesten. Eén van beide: we geloven op grond van Gods Woord dat er engelen en gevallen engelen - de duivel en de demonen - bestaan of we schrappen het als verouderd bijgeloof. Maar dan kunnen we de geboorte van Christus - door engelen aangekondigd -, het sterven van Christus - Ik heb macht de Vader om meer dan twaalf legioenen engelen te vragen -, de opstanding van Christus - door engelen verkondigd, en ook de hemelvaart van Christus - door engelen vermeld, wel vergeten. En ook het woord van Jakobus dat de boze geesten geloven dat God bestaat en sidderen (Jak. 2:20).

Welnu, we zien het zo. Als Christus en daarna zijn apostelen met de opmars van het evangelie beginnen, ontmoeten ze eerst extra tegenstand van satans demonen. Wanneer bijvoorbeeld Paulus voor het eerst in Europa voet aan wal zet ontmoet hij in de slavin van Filippi een waarzeggende boze geest, die het evangelie door valse propaganda wil gelijkshakelen met andere godsdiensten (Hand. 16:17). Maar naarmate satan meer gebonden wordt (Openb. 20) moet hij zijn eigen domein - de heidenwereld - steeds meer prijsgeven. Het

evangelie is al gekomen 'tot de einden der aarde'.

De vraag: waarom wordt in de bijbel zo vaak gesproken van 'bezetenen' en waarom komen we ze nu niet meer tegen, wordt beantwoord door te wijzen op de binding van satan waar Openbaring 20 van spreekt. Dit neemt niet weg dat in ziekten en rampen, in oorlogen en katastrofes demonische krachten zichtbaar worden. tenminste voor hen die verlichte ogen van het hart (Ef. 1:18) ontvangen hebben. Zouden humanisten als J. Huizinga weleer mogen spreken van een bezeten wereld en zouden wij met Paulus niet mogen zeggen dat we de strijd niet tegen vlees en bloed hebben, maar tegen 'de boze geesten'? (Ef. 6:12). Daarbij is ons wapen geen exorcisme, duiveluitbanning, maar de wapenrusting van God, het evangelie des vredes. Welnu, dat evangelie leert ons dat satan nog steeds door zijn demonen de goede schepping van God verstoort en dat velen dat voelen in hun geest en lichaam. Dat heeft met magische krachten en toverachtige praktijken niets te maken. Het blijkt in doofheid en stomheid, in geestelijke en lichamelijke gestoordheid. De ontreddering in de cellen van ons lichaam en de ontreddering in de wereld om ons heen wijzen op demonische invloeden. Dat is geen reden voor heidense paniek of voor fatalistische berusting. Christus heeft allang de tekenen van zijn macht opgericht ter ondersteuning van zijn evangelie - blijde boodschap ook voor zieken en gestoorde. Toen de apostelen van Christus uittrokken om zieken te genezen (Lukas 10:9) en daaruit concludeerden dat de boze - ziekmakende - geesten aan hen onderworpen waren, antwoordde hun machtige Heer: dat is niet het belangrijkste, maar verheugt u, dat uw namen staan opgetekend in de hemelen (Luk. 10:20). Dát moet ook onze levensinstelling zijn. Gebedsgenezingen en duiveluitbanningen, het hoeft allemaal niet meer. Het is allemaal gebeurd in het keerpunt van de geschiedenis, bij Christus' komst op aarde. De tekenen van

zijn kracht zijn eens voorgoed opgericht en niemand wist ze uit: lees uw bijbel. En daarmee zijn echt niet alle ziekten verdwenen en alle problemen opgelost. De verlossing van ons lichaam - een eenheid van geest en ledematen - verwachten wij nog. Ook Paulus bleef een levenslange kwaal houden en zijn medewerker, Trofimus, moest hij ziek in Milete achterlaten (2 Tim. 4:20). Maar geen nood: Christus' genade is genoeg, voor zieken en gezonden. En zonder deze genade is een gezonde zieker dan hij weet. De kwellingen van satan en zijn demonen zijn tenslotte hun laatste stuip trekkingen. Daarom is terecht gezegd: Genezingen en duiveluitdrijvingen hoeven niet in elke generatie herhaald te worden.¹²⁾ U gelooft Gods Woord toch wel? Daar staat het allemaal in: de kracht van Christus, uw Heer en, op grond daarvan, de fierheid van de christelijke kerk: wat Gods raad en hand tevoren bepaald hebben, dat zal gebeuren. In het leven van deze wereld, ook in het leven van u en mij. Houdt Christus zijne kerk in stand, dan mag de hel vrij woeden!

Gods dragende kracht

In Hebr. 1:3 lezen we dat God alle dingen draagt door het woord van zijn kracht. Alle dingen! Niets uitgezonderd. "Hij draagt ze niet maar *overeenkomstig* een 'nu eenmaal' lang geleden vastgelegd woord, doch *door* de zich elk ogenblik vernieuwende . . . spreuk of spraak van zijn kracht".¹³⁾ Wat wij 'natuurwetten' noemen, constante en vast 'gegevenheden' is niet anders dan het actuele, presente woord van Gods kracht. In God leven wij, bewegen wij ons en zijn wij (Hand. 17:28). Dat heeft geweldige consequenties voor onze kijk op de hele werkelijkheid en ook de plaats van ons leven daarin. Hield God niet de structuren van de totale werkelijkheid in stand, er zou geen onderzoek, geen wetenschap, geen ontwikkeling van de wereld mogelijk zijn. Als iets de ene keer wél en de andere keer niet zou gelden, we zouden niet weten, waaraan we toe zijn. De wereld

zou voor ons een vreemd pakhuis worden in plaats van onze woning.

Dit heeft ook consequenties voor onze kijk op ziekte en pijn, moeite en leed. Niet alleen, omdat God zelf gezegd heeft dat het de mensen beschikt is, eenmaal te sterven (Hebr. 9:27), maar dat daarmee ook de aftakeling van ons lichaam gegeven is, het vergaan van 'onze uiterlijke' mens. Zo wordt levensleed eenmaal stervensleed.

Maar wat dit lijden zelf betreft, God heeft het pijngevoel gegeven ter bescherming van ons lichaam. Ik las eens van een meisje in Engeland dat geen enkel pijngevoel bezat. Ze leefde elke dag in duizend angsten, want er was geen enkel 'signaal' dat haar waarschuwde voor kwetsuur, ontsteking en wat nog meer het lichaam kan bedreigen. Ze stond dan ook onder voortdurende medische controle. Maar datzelfde pijngevoel dat nodig is voor de beveiliging van ons lichaam gaat een nare rol spelen, als het bij allerlei ziekten op gaat spelen. Wat tot bescherming bedoeld is wordt in dat geval een probleem. Dan komen de vragen: waarom laat God toe dat hij of zij zoveel pijn moet lijden? Maar het zinnig-hoe begrijpelijk ook - toch kortzichtige

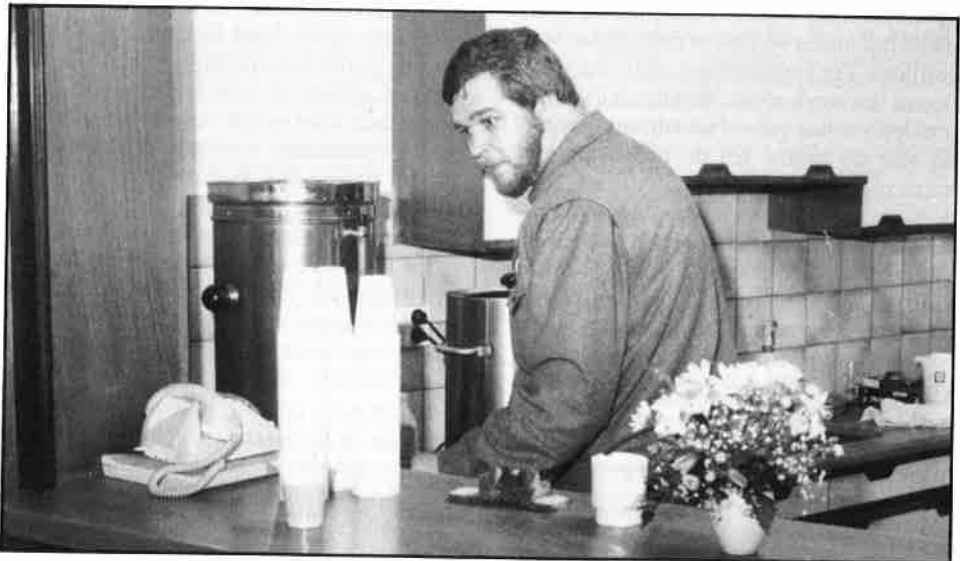
vragen. Toelaten? God heeft het voor ons bestwil zo geschapen. Maar nu verandert God - als ik het zo mag zeggen - de constantie van zijn dragende kracht niet elk moment bij zijn talloze kinderen. Er zijn wetmatigheden die Hij niet doorbreekt, want de wereld is geen chaos, al is ze sinds de zondeval vol barsten en scheuren.

Daarom mogen we met een beroep op Gods dragende kracht ook niet tekort doen aan de verantwoordelijkheid van de mens. Wie met grote kracht iemand doodslaat mag niet zeggen: ik dank mijn kracht aan God, dus God was het die doodde. Wij bidden dat God ons op de weg mag bewaren, maar als we niet uit onze ogen kijken en een ongeluk veroorzaken, kunnen we niet zeggen: God veroorzaakte dit ongeluk. Tegelijk blijven we belijden: God de Heer regeert.

God en mens samen in de pas?

Op de achtergrond van alle vragen over God en het leed in deze wereld ligt die over de verhouding van goddelijke soevereiniteit en menselijke verantwoordelijkheid. Daarvoor is geen rationele oplossing te geven. Achter alles ligt immers het mysterie van de toelating door God van de eerste zonde. We moeten

Een spil waar alles om draaide . . . Koster Driebergen

ons dan ook niet opwerpen als advocaten van God, die Hem vrij willen pleiten, alsof wij kleine mensen wel zo vriendelijk willen zijn te zeggen: God heeft geen schuld.¹⁴⁾ Zelfs de gedachte dat Hij wel schuld zou kunnen hebben aan alle narigheden in de wereld is al Godslastertlijk. In het boek Job, waarin de verhouding van God tot het leed centraal aan de orde is, komt dat machtige slot: 'Ik weet dat Gij alles vermoogt, en dat geen van uw plannen wordt verijdeld'. Het gaat hier over 'dingen die mij te wonderbaar zijn en die ik niet begreep' (Job 42:2, 3). We mogen ons kinderlijk verkeer met God niet opschorten wegens het verlangen een passende wetenschappelijke verklaring te presenteren over de relatie van God tot zonde en ziekte. Wel mogen we iets verduidelijken, nl. dat wij over God niets 'aards' mogen denken. Hij is niet onze Partner.

Op aarde is het zo dat bij samenwerking geldt: als de een alles doet, hoeft de ander niets te doen en omgekeerd. Onwillekeurig wordt zo'n intermenselijke relatie door velen ook toegepast op die tussen God en ons. Maar er vindt geen 'arbeidsverdeling' plaats tussen God en ons.¹⁵⁾ God werkt altijd en dat op goddelijke wijze (Vgl. Joh. 15:17). En wij moeten ook aan het werk, maar dan wel op menselijke wijze. U kunt het èèn niet naast het ander stellen of met elkaar vergelijken. De remonstrant zegt: maar als ik aan het werk moet, dan heeft God het toezien en het geloof wordt een prestatie van de mens. En de lijdelijkheidsmens zegt: maar als God alles doet, hoef ik niets meer te doen, dus: geen verzekering, geen voorzorg tegen ziekte en infectie. Maar beiden dwalen, omdat ze God en mens laten samenwerken alsof ze partners waren. Zeker, dan is God het met een grote P en de mens met een kleine p. Maar men heeft een terreinverdeling geconstrueerd die de bijbel niet kent. Gods Woord zegt: God doet alles, Hij alleen. Tegelijk zegt het ook: en de mens is voor honderd procent verantwoordelijk.

Kunnen we dat begrijpen? Nee, want

dan zouden we God willen begrijpen, greep op Hem willen krijgen met ons verstand. Maar de bijbel zegt: God is groot en wij begrijpen Hem niet (Job 36 : 26). Daarom worden wij helemaal verantwoordelijk gesteld: blijf uw behoud werken. Daarom wordt tegelijk God als al-regeerder erkend: want het is God die in u werkt het willen èn het werken (Fil. 2 : 12). In dat woordje 'want' ligt het mysterie van God die alle dingen werkt naar de raad van zijn wil. In dat woordje 'want' ligt ook de rust voor de gelovige: Het is Gods Vaderhand die regeert, ook als die Hand zich opent of zich sluit.

Straf of kastijding?

Gods straf kwam over de afval van de mens en toen kwamen leed en tranen. Maar Christus droeg de straf voor ons. Daarom is onze dood geen betaling meer voor de zonde zegt onze belijdenis terecht, maar voegen we eraan toe: dan ook onze ziekten en ellenden niet. De bijbel zegt dan ook: God tuchtigt wie Hij liefheeft en God kastijdt iedere zoon die Hij aanneemt (Hebr. 12 : 6). Nu kan men vragen: is kastijding dan geen straf? Daarover valt begripmatig te spreken. Waar ligt de grens? Hier: dat ziekte en vervolging, mismaaktheid en gestoordheid geen *afbetaling* van de zonden zijn. In het woord kastijding ligt wel een opvoedend element. Het hoort bij de goddelijke pedagogie dat zijn kinderen geoefend worden ook door levensleed. Het is 'tot ons nut', het brengt 'een vreedzame vrucht', nl. 'gerechtigheid' voort. Het is dan 'in orde' in de verhouding tot God. En als de Here dan de satan in zijn verwoestend werk aan zijn leiband laat lopen, dan beseffen en belijden wij dat we ons daarin mogen onderwerpen aan 'de Vader der geesten'. Als we in de zeef van satan geworpen worden, dan zoekt God het goede, het goud van het geloof. Satan aast steeds op het verkeerde, het schuim van het ongelooft. In één feit, een slopende ziekte of een ongeluk, verzoekt satan ons en beproeft God ons. Hoe reageren wij?

Het kan *heroïsch* zijn: de ziekte krijgt mij er niet onder. De mens die op eigen kracht vertrouwt en toch eens 'de vaan moet strijken'. Het kan *tragisch* zijn: waarom moet mij dit overkomen? De fatalist, die zelfs in zijn ziekte zich kan koesteren.

Het kan ook *stoïsch* zijn: wat maakt het uit. De mens die zichzelf genoeg is en zich door niets en niemand uit het evenwicht laat brengen.¹⁶⁾

Er is maar één reactie mogelijk die God behaagt: zich vernederen onder zijn machtige hand! Niet op eigen kracht vertrouwen, niet een noodlot zien, niet zelfgenoegzaam zijn, maar gelovig zich buigen onder Gods machtige hand. God vernedert en God verhoogt. Wie God, de Vader der lichten, van wie alleen maar goede gaven komen (Jak. 1 : 17) iets verkeerd toedicht, die spult tegen de hemel, maar het valt op zijn eigen gezicht.¹⁷⁾

Maar zalig de mens, gelukkig te prijzen, die beproefd en aangevochten, volhardt, hij zal de kroon van het leven ontvangen die God beloofd heeft aan wie Hem liefhebben.

De Vader heeft lief, ook als Hij kastijdt, het kind heeft lief, ook als het lijdt. Want het gaat: door lijden naar heerlijkheid.

Noten

- 1) Dr. F. H. von Meyenfeldt heeft erop gewezen dat de catechismus is opgesteld in een tijd dat er heel wat brandstapels in Europa rookten. 'Waren deze mensen vuurvaste dikhuiden?'. Nog opmerkelijker, schrijft hij: 'Ik ben de bezwaren tegen Zondag 1 en 10 vooral vele jaren na de oorlog tegengekomen, en dan vaak bij mensen die de oorlog niet bewust hebben meegemaakt en voor wie die helse tijd dus geen eigentijdse ervaring was!' Juist in de oorlog hebben gelovigen kracht geput uit de belijdenis van 'Gods vaderlijke hand'. Geciteerd in *De Gereformeerde Kerkbode van Groningen, Friesland en Drenthe* van 14 juli 1984.
- 2) Bekend is geworden Harold S. Kushner, *Als 't kwaad goede mensen treft*, Baarn (5e druk) 1984.
- 3) Zo dr. J. Rinzema in *Evangelisch Commentaar*, geciteerd in *De Reformatie* van 7 april 1984.

- 4) We vinden deze onderscheiding bij Luther, later uitgewerkt door Karl Barth. Zie K. Schilder, *Heidelbergsche Catechismus*, deel III, bl. 317-321, Goes 1950.
- 5) Schilder, *a.w.*, deel III, bl. 331
- 6) Leonard Lessius, *Opuscula*, Antwerpen 1626, besproken door K. Schilder in *a.w.*, deel IV, bl. 229-235.
- 7) Zo dr. O. Jager, *De dood in zijn ware gedaante*, Baarn 1984, besproken door prof. dr. J. Douma in *De Reformatie* van 14 juli 1984.
- 8) Het standpunt van J. E. Adams, *Competent to counsel*, Nutley N.Y., 1973. Zie mijn bespreking van dit standpunt in *Bijbel en Wetenschap* van juli 1979, Jaargang 4 No 27.
- 9) Zie hierover G. Glas, *Ziekte als lijden in Radix* van januari 1985, Jaargang 10, No 1.
- 10) K. Schilder, *a.w.*, deel III, bl. 439.
- 11) Zie prof. dr. J. van Bruggen, Het uitdrijven van demonen, in *De Reformatie* van 12, 19 en 26 februari.
- 12) J. van Bruggen, *a.a.*
- 13) Schilder, *a.w.*, deel III, bl. 135.
- 14) Vgl. Schilder, *a.w.*, deel IV, bl. 264 'geen advocatuur pro Deo'.
- 15) Zie hierover: K. Sietsma, *Goddelijke souvereiniteit en menselijke verantwoordelijkheid*, Amsterdam 1941. Hij wijst erop dat heel veel van de moeilijkheden die wij hebben niets te maken hebben met onbegrijpelijkheid, maar met een verkeerd zien van de verhouding God-mens. God wordt dan wel 'duizendmaal en tienduizendmaal zoo groot al een mensch', maar toch 'van één soort, van één aard'. "Als twee mensen met elkaar samenwerken in eenig werk, dan is onvermijdelijk, dat het werk, dat zij gemeenschappelijk doen, eenigermate onder hen wordt verdeeld. En dit brengt mee, dat als A. veel doet, B. minder presteert, en wanneer omgekeerd B. zijn arbeid uitbreidt, A. daardoor wordt teruggedrongen en zijn aandeel ziet slinken" (bl. 19). Maar zo is het juist niet in de relatie God-mens. Het is niet of-of in de verhouding tussen Gods souvereiniteit en onze verantwoordelijkheid, maar en-en: "God is de Souvereine, de Albeheerser, de Vrijmachtige, de alleen Beslissende; en ik ben mensch, Zijn mensch, door Hem geschapen en door Hem geroepen en door Hem in dienst genomen; dus werk ik onder Zijn opperhoogheid, geheel afhankelijk en geheel gedragen, en zoo geheel verantwoordelijk en zoo geheel actief" (bl. 96, 97).
- 16) Zie hierover: P. J. Roscam Abbink, *Pastoraat aan zieken*, 's Gravenhage 1964, bl. 73 v.v.
- 17) Spreekwoord, door K. Schilder geciteerd in *a.w.*, deel III, bl. 381.